

นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบเพื่อการสร้างสวัสดิการสังคมและความมั่นคงทางอาหาร

เกียรติศักดิ์ ยั่งยืน*

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมนโยบายการส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ของประเทศไทยในระยะ 8 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555 - 2562) และศึกษากรณีตัวอย่างจากเกษตรกรรมใหม่ 4 กรณีศึกษา 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งอุปสรรคของการดำเนินนโยบายเกษตรกรรมใหม่ 3) เพื่อศึกษาถึงช่องว่างทางนโยบายที่ต้องพัฒนาต่อ หรือข้อเสนอแนะอื่นที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษาเกษตรกรรมใหม่ และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีทั้งการวิจัยเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - 2562 มีการออกแบบนโยบายและปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อีกทั้งยังยึดเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ปัจจัยความสำเร็จของการขับเคลื่อนเกษตรกรรมใหม่ต้องอาศัยการพัฒนาในหลายมิติ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ การใช้เทคโนโลยี การประสานเครือข่าย การพัฒนาตลาด การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้องใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การแบบบูรณาการ โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วน และจากการวิเคราะห์ผลการศึกษาพบว่า งานศึกษาเกี่ยวเกษตรกรรมใหม่ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรมใหม่มากขึ้น ในด้านปฏิบัติการขับเคลื่อนหลายประเด็นยังมีช่องว่างที่ต้องการพัฒนา อาทิ แม้จะมีนโยบายการให้บริการในจุดเดียวแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะระบบราชการยังเป็นแบบขั้นตอน อีกทั้งการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ยังไม่ไปสู่กว้างมากนัก กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรมใหม่จึงควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะ มากกว่าเป็นนโยบายที่ถูกกำหนด หากใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : เกษตรกรรมใหม่, สวัสดิการสังคม, ความมั่นคงทางอาหาร, นโยบายการลงทุนทางการเกษตรอย่างรับผิดชอบ

* นักวิจัยอิสระ สมาคมไทยเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบท (ThaiDHRRA)

The Responsible Agriculture Investment Policy to create Social Welfare and Food Security

Keadtisaky Yungyuen

Abstract

The objective of this study include 1) to study and compile the policy for promoting the young farmer in Thailand during the past 8 years (A.D. 2012 - 2019) and 4 case studies of Young Smart Farmer Project; 2) to analyze the success factors and the obstacle factors in implementing the related smart farmer policy (Young Smart Farmer Project), and 3) to study the policy gaps that need to be developed or other suggestions obtained from document analysis and case studies of Young Smart Farmer and applying qualitative research included both documentary research and field research.

The study found that the Young Smart Farmer promotion and development policy from 2012 - 2019, policy design, and operation have been continuously following the National Economic and Social Development Plan and the 20 Year National Strategy Plan also adhering to The Sustainable Development Goals (SDGs). The success factor of driving a Young Smart Farmer (YSF) requires development in many dimensions which include upstream, midstream, and downstream and also using technology, network coordination, market development, processing, and product development. Those require the knowledge of many disciplines to be involved. Therefore, it is necessary to use integrated with many departments taking part. From the analysis of the results, the study found that there are not many studies involved in YSF considered that still have to pioneer research that is a more in-depth issue or a new policy of young farmers. In an operational aspect, there are still gaps in many issues that need to be developed; such as even though there is a one-stop service policy, but in practice, it is not possible because the bureaucratic system is still step-by-step as well as putting the policy into practice has not gone to a large scale. The policy design process for the young farmer should, therefore, be open to public policy more than top-down policy. Using the participation process, it will lead to collective thinking, participation, and truly meet the target group.

Keywords : Young smart farmer, Social Welfare, Food security, Responsible Agriculture Investment Policy

บทนำ

ประชากรในภาคเกษตรที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มากขึ้นทุกปี ถือเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและต้องมีการวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยข้อมูลแรงงานภาคเกษตร พบว่าสมาชิกในครัวเรือนเกษตรที่อายุมากกว่า 64 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 7 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นร้อยละ 11 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ซึ่งอายุเฉลี่ยของเกษตรกรไทย อยู่ที่ประมาณ 58 ปี ขณะที่เกษตรกรของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม มีอายุเฉลี่ยเพียงประมาณ 39 ปี เมื่อพิจารณาจำนวนแรงงานภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง จาก 19.32 ล้านคน ในปี 2544 เหลือ 17.99 ล้านคน ในปี 2558 ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากลูกหลานในภาคเกษตรไม่สนใจประกอบอาชีพเกษตรกร มีการเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ โดยเฉพาะภาคบริการ เช่น การขายส่ง การขายปลีก โรงแรมและภัตตาคาร การขนส่ง เป็นต้น ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับคนให้ความสนใจศึกษาในสาขาเกษตรน้อยลง และ เมื่อจบการศึกษาไปประกอบอาชีพอื่น (สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

แนวโน้มสังคมเกษตรเดินทางเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมีแนวโน้มคล้ายคลึงกันทั้งเอเชียและทั่วโลก อาทิ ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น มีเกษตรกรที่อายุเฉลี่ย 57 และ 66 ปี ตามลำดับ (Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development, 2015) ส่วนประเทศออสเตรเลียมีอายุเฉลี่ยมากกว่า 53 ปี (Whiebrook, 2016) สำหรับประเทศไทยการ

เปลี่ยนแปลงประชากรในภาคเกษตร กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความท้าทายหลายประการ ประการแรก สำหรับเกษตรกรผู้สูงอายุหลายรายพบว่า การผลิตเกษตรได้กลายเป็นเพียงรายได้ส่วนหนึ่งจากแหล่งรายได้อื่น (เช่น เงินบำนาญ และการได้รับการส่งเงินจากบุตรหลาน) (Nilsen, 2557) เกษตรกรผู้สูงอายุจึงไม่มีการลงทุนด้านเวลาและการจัดการไร่นาของตนเองที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ประการที่สอง เกษตรกรผู้สูงอายุหลายรายยังคงการผลิตเกษตรในรูปแบบเดิม และประการที่สาม ทายาทของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยส่วนใหญ่ ไม่ต้องการสืบทอดในการผลิตเกษตรหลังจากที่เกษตรกรกลุ่มนี้เกษียณอายุจากการทำนา (Faysse, และคณะ, 2560)

ในอีกด้านหนึ่ง การสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุอาจต้องเผชิญกับความท้าทายด้านทัศนคติของคนรุ่นใหม่หลายอย่าง โดยบุตรหลานเกษตรกรที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น มักไม่สนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ขาดการต่อเชื่อมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากรุ่นพ่อแม่ ครอบครัวเกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานทำงานในภาคเกษตรเพราะเป็นอาชีพที่มีความยากลำบาก มีความเสี่ยงด้านรายได้ต่ำ มีหนี้สิน และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ประกอบกับแรงงานรุ่นใหม่ ไม่ต้องการทำงานในภาคเกษตรเช่นกัน (สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560)

อย่างไรก็ตาม ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการ

ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแม่แบบยุทธศาสตร์ และมียุทธศาสตร์ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ที่สอดคล้องร้อยเรียงตามกันมา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการกำหนดแนวทางการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากบริบทการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคมสูงอายุของภาคเกษตร

จากการสำรวจแรงงานภาคเกษตรพบว่า แรงงานภาคการเกษตร มีทั้งสิ้น 12.71 ล้านราย และแบ่งเป็น Smart Farmer ทั้งประเทศ รวม 981,649 ราย และกลุ่ม Young Smart Farmer รวม 5,477 ราย

ตารางที่ 1: แสดงจำนวนแรงงานภาคเกษตร ไตรมาส 3 ปี 2559

รายการ	จำนวนราย
ผลการสำรวจแรงงานภาคเกษตร	12,710,000
จำนวน smart farmer	981,649
จำนวน young smart farmer	5,477

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (ไตรมาส 3 ปี 2559) และกรมส่งเสริมการเกษตร

โดยมีการแบ่งกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีการจ้างงาน การดำเนินงาน ดังนี้

1. กลุ่มบัณฑิตใหม่ที่จบสาขาเกษตร มีความรู้ในภาคการเกษตรแต่ไม่ได้เข้าสู่ภาคเกษตร ซึ่งอาจจะสนใจแต่ขาดปัจจัยและโอกาสในการเป็นเกษตรกร เช่น เงินทุน และที่ดินทำกิน ทำให้ต้องหัน

ไปประกอบอาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยกลุ่มนี้ถือว่ามีศักยภาพและความรู้การทำเกษตรพื้นฐานในการทำการเกษตรแนวทางการดำเนินการจึงเน้นการสนับสนุนปัจจัยและจัดหาที่ดินทำกินเพื่อให้โอกาสในการประกอบอาชีพเกษตรกร

2. กลุ่มเกษตรกรเดิมและลูกหลานเกษตรกร มีพื้นฐานและความพร้อมในการประกอบอาชีพเกษตรกร แต่อาจจะไม่มีความสนใจที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรและมีการปรับเปลี่ยนไปสู่ภาคการผลิตอื่นแทน ซึ่งแนวทางการดำเนินงานจึงต้องเน้นการสร้างคุณค่าในอาชีพเกษตรกร และสร้างความมั่นคงด้านรายได้ รวมถึงยกระดับการผลิตให้ครบวงจรควบคู่กับการนำเทคโนโลยีและระบบข้อมูลมาช่วยวางแผนระบบการผลิตเชื่อมโยงการตลาด

3. กลุ่มที่อยู่ภาคการผลิตอื่นหรือผู้สนใจเข้าสู่ภาคการเกษตร เป็นกลุ่มใหม่ที่มีความสนใจในการทำเกษตร โดยอาจจะไม่มีที่ดินทำกินหรือเงินทุน รวมถึงโอกาสเข้าถึงข้อมูลตลาดแต่มีข้อจำกัดในเรื่ององค์ความรู้ซึ่งแนวทางการดำเนินงานจึงต้องเน้นให้ความรู้และคำปรึกษาในการผลิต เพื่อต่อยอดความรู้และลดการสูญเสียในการผลิต

ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแผนที่ออกแบบสอดคล้องกับยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) และสอดคล้องกับแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการวางยุทธศาสตร์เพื่อวางแผน

ปฏิบัติการโดยจัดทำเป็นแผนให้ช่วงสั้นลง คือ ยุทธศาสตร์ระยะ 5 ปี ซึ่งก็มีแนวทางและแผน ยุทธศาสตร์ที่กล่าวถึงเกษตรกรรุ่นใหม่เอาไว้และถูก นำเอาไปปฏิบัติกรอย่างน่าสนใจควบคู่กับนโยบาย อื่นๆ ด้านการเกษตร เมื่อได้มีการแตกกรอบ ยุทธศาสตร์ จึงมีการกระจายงานไปสู่หน่วยระดับ ปฏิบัติการ และในบางกิจกรรมยังมีการสร้างความ ร่วมมือกับหน่วยที่เป็นเอกชนด้วย ดังนั้นการ วางแผนนโยบายเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ จึง ปรากฏถึงการลงทุน ลงกำลังความคิด ลง งบประมาณ มีการบริหารจัดการโดยหน่วยงาน ภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม งานศึกษา และวิจัย เกี่ยวกับการส่งเสริมทางนโยบายของรัฐเกี่ยวกับ เกษตรกรรุ่นใหม่ ที่เป็นงานวิจัยมีอยู่ไม่มากนัก โดย ส่วนมากจะเป็นเอกสารเผยแพร่หรือเอกสาร สาธารณะของภาครัฐที่เกี่ยวกับนโยบายเกษตรและ เกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งก็ปรากฏมีงานศึกษาที่น่าสนใจ อยู่บ้าง อาทิงานของ Faysse และคณะ (2560) ที่ เขียนถึงนโยบายการสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่ง เป็นงานทบทวนงานศึกษาในระดับนานาชาติ อีกชั้น หนึ่งคือ งานศึกษาของสำนักวิชาการ สำนัก เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร 2562 ที่เขียนถึงการ สร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นงานที่มอง การส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ในประเทศไทย งาน ส่งเสริมที่เชื่อมโยงกับภาคเอกชนและเชื่อมโยงกับ สถิติของหลายๆประเทศ และงานของภาณี บุญย เกื้อกุล (2560) รายงานการศึกษาส่วนบุคคล Individual Study เรื่อง การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร

และงานวิทยานิพนธ์ของ ประสาทพร สীগพลี (2560) เป็นงานศึกษาระดับปริญญาเอกที่ศึกษาถึง เครือข่ายบ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเน้นการศึกษา ภาคสนาม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมนโยบายการ ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ของประเทศไทยในระยะ 8 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2555 - 2562) และศึกษารณดี ตัวอย่างจาก young smart farmer 4 กรณีศึกษา

2. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่นำไปสู่ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งอุปสรรคของการดำเนิน นโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่ (โครงการ young smart farmer)

3. เพื่อศึกษาถึงช่องว่างทางนโยบายที่ต้อง พัฒนาต่อ หรือข้อเสนอแนะอื่นที่ได้จากการ วิเคราะห์เอกสารและกรณีศึกษา young smart farmer

3. คำถามการวิจัย

1) สถานะและเนื้อหาการขับเคลื่อนนโยบาย เกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นอย่างไร

2) ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ความ เสี่ยง ของโครงการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ (โครงการ young smart farmer) เป็นอย่างไร

3) อะไรคือสิ่งจำเป็น และควรต้องมีเพิ่มหรือ เสนอแนะในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม เกษตรกรรุ่นใหม่

4. นิยามศัพท์

เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจหรือประกอบอาชีพทางด้านเกษตร ไม่จำกัดเพศ อายุระหว่าง 17-45 ปี อายุไม่จำกัดว่าต้องเป็นเยาวชนแต่หากเกษตรกรที่มีความสามารถเปิดรับ ปรับเปลี่ยนแนวคิด และพัฒนานวัตกรรมหรือการบริหารทางการทำเกษตรได้ อีกทั้งมีแนวทางในการลด ละ เลิก ใช้สารเคมีทางการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension) คือ การให้บริการหรือระบบที่ช่วยเหลือประชาชนโดยวิธีการให้การศึกษา (Education Procedure) เพื่อปรับปรุงวิธีการและเทคนิคทางการเกษตร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและรายได้ รวมทั้งการปรับปรุงระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) ระดับมาตรฐานทางการศึกษา และสังคมของชีวิตชนบทให้ดีขึ้น

การลงทุนทางการเกษตรอย่างมีความรับผิดชอบ หมายถึง นโยบายหรือโครงการของรัฐที่ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และไม่เป็นอันตรายต่อเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้บริโภค

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งจะมีทั้งการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ดังนี้

1) การวิจัยเอกสาร เป็นการวิจัยนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ บทความ เอกสารต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ การวิจัยภาคสนาม เป็นการสัมภาษณ์เกษตรกรเจาะลึกเกษตรกรที่อยู่ในโครงการเกษตรกรรุ่นใหม่เกี่ยวกับกิจกรรมทางการเกษตรที่ทำ นวัตกรรมที่นำมาใช้ การยอมรับของครอบครัว สังคม ในการเลือกอาชีพเกษตรกร ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย โดยมุ่งเน้นให้มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ และสิ่งที่อยากให้ช่วยสนับสนุน ฯลฯ

2) การสุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นกรณีศึกษา ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีวิถีและรูปแบบหลากหลายโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

- ก. กิจกรรมในฟาร์มมีความน่าสนใจ
- ข. ผลผลิตจากฟาร์มที่แตกต่างกัน
- ค. รูปแบบ แนวคิดในการทำเกษตร การจัดการฟาร์ม มีความน่าสนใจ
- ง. การใช้ทักษะ ต้นทุนความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ที่แตกต่างกัน

จากเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ได้ 4 กรณีศึกษา ดังนี้

- (1) นางสาวเอกรัตน์ แผนเจริญ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาทส่งธนาคารข้าวของ ตำบลหนองกะปูลำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ โดยใช้เมล็ดพันธุ์ 10 กิโลกรัมต่อไร่ได้ผลผลิต 800 กิโลกรัม จ.เพชรบุรี
- (2) นางสาวพัฒนชิตา ดำมณี ผลิตพืชต้นอ่อน เช่น ต้นอ่อนทานตะวัน ต้นอ่อนถั่วลันเตา ต้นอ่อนหัวไชเท้า ต้นอ่อนผักบุ้งจีน ถั่วงอกสองสี ข้าวโพดม่วงกล้า (ข้าวโพดข้าวเหนียวม่วง) โดยผ่านการรับรอง GAP

แบบกลุ่ม ส่งให้กับห้างที่รับผักแนวเกษตรอินทรีย์ไม่ใช้สารเคมี และมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน จังหวัดสระบุรี

(3) นายพนตล สว่างญาติ ผลិតจุลินทรีย์ป้องกันกำจัดโรคพืชและแมลงศัตรูพืช ในรูปแบบผงบรรจุซอง และการประยุกต์ใช้ความรู้ด้านวิศวกรรมประสานร่วมมือกับหน่วยงานราชการจัดทำเครื่องหยอดเมล็ดพันธุ์ข้าว จ.พระนครศรีอยุธยา

(4) นายสรายุทธ คุณสุข เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ ณ บ้านดงบัง ต.ดงขี้เหล็ก อ.เมืองปราจีนบุรี จ.ปราจีนบุรี ที่ต้องการสืบสานอาชีพด้านการเกษตรของบรรพบุรุษ และพัฒนาสวนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ร่มรื่น สามารถพักผ่อนเพลิดเพลินได้อย่างสบายใจ และเป็นแหล่งปลูกสมุนไพรหลากหลายชนิด เพื่อส่งเป็นวัตถุดิบให้แก่มูลนิธิโรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

6. ผลการวิจัย

6.1 สถานการณ์ภาคการเกษตรที่ส่งผลต่อนโยบายเกษตรกรรมใหม่

(1) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ผลกระทบต่อภาคเกษตรที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อาทิ ปัญหาภัยแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงศัตรูพืชระบาด และความแปรปรวนของฤดูกาล ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง พันธุ์พืชที่มีอยู่ไม่สามารถปรับตัวต่อสภาวะอากาศที่เปลี่ยนไป การสังเกตหรือประสบการณ์ของเกษตรกรอาจไม่เพียงพอต่อการรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อน ไม่สามารถเตรียมการได้ทัน ทำให้มีความเสี่ยงต่อการสูญเสียผลผลิต และมีต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น

เช่น การใช้สารควบคุมโรคและแมลงศัตรูพืช การใช้พลังงานสูบน้ำเพื่อใช้ในสภาวะน้ำแล้งหรือสูบน้ำออกในสภาวะน้ำท่วม แม้ว่าที่ผ่านมาทั่วโลกจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรอย่างต่อเนื่อง แต่การทำเกษตรส่วนใหญ่ ยังต้องพึ่งพาสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก จากรายงานของ ชลลดา ถาคำมี (2545) ระบุว่าอุณหภูมิที่สูงขึ้นส่งผลต่อการผลิตข้าว หากอุณหภูมิเพิ่มสูงมากกว่า 35 องศาเซลเซียส ช่อดอกจะเป็นหมัน มีละอองเกสรที่ผิดปกติ ทำให้ผลผลิตและคุณภาพข้าวลดลง ดังนั้นการสร้างความสามารถในการปรับตัวของภาคการเกษตรจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะการวิจัยและพัฒนา การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adaptation technology)

(2) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และสังคมยุคดิจิทัล เทคโนโลยีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้าน โดยปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น เช่น นานาเทคโนโลยี เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีเครื่องจักรกลทันสมัย และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นต้น สำหรับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างกันได้ทั่วโลก โดยผ่านระบบเครือข่ายและสื่ออิเล็กทรอนิกส์หลากหลายรูปแบบ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งการติดต่อสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายเหล่านี้ ทำให้เกิดสังคมที่เรียกว่า สังคมยุคดิจิทัล ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัลเป็นโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ของประเทศ เช่น การมีเว็บไซต์เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร การซื้อขายสินค้าผ่านระบบ e-commerce การใช้เทคโนโลยีในการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพและปริมาณเพิ่มขึ้น และการทดแทนแรงงานด้วยเครื่องจักร

การขับเคลื่อนภาคเกษตรของไทยให้เติบโตต่อเนื่องและมีเสถียรภาพในโลกยุคดิจิทัลนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตร จำเป็นต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยีในอนาคต โดยการพัฒนาองค์ความรู้ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารผนวกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดสมัยใหม่ ซึ่งจะช่วยยกระดับภาคเกษตรไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในด้านการผลิตตลอดโซ่อุปทานให้ได้คุณภาพมาตรฐาน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค

(3) การเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยหรือชราภาพเกษตรกรรมไทย

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ได้กล่าวถึงสถานการณ์การเข้าสู่สังคมสูงวัยของโลกว่าส่งผลต่อเศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินชีวิตในปี 2558 ประชากรโลกมีจำนวน 7,349 ล้านคน และจะเพิ่มเป็น 7,758 ล้านคน ในปี 2563 ประมาณครึ่งหนึ่งจะอาศัยอยู่ในทวีปเอเชีย นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ประเมินสถานการณ์ว่าในช่วงปี 2544-2643 จะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.3 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 13.8 ในปี 2563 ขณะที่วัย

แรงงาน (อายุ 25-59ปี) จะเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 45.4 เป็นร้อยละ 45.7 ในช่วงเวลาเดียวกัน แต่หลังจากปี 2563 วัยแรงงานจะลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่วนวัยเด็ก (อายุ 0-24ปี) ลดลงจากร้อยละ 42.3 เป็นร้อยละ 40.8 ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยประเทศพัฒนาแล้วจะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว และส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการเตรียมตัวสำหรับการเป็นสังคมสูงวัยค่อนข้างนานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศกำลังพัฒนา เช่น ประเทศฝรั่งเศสใช้ระยะเวลา 115 ปี สวีเดน 85 ปี สหรัฐอเมริกา 69 ปี เป็นต้น ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ใช้ระยะเวลาที่สั้นกว่ามาก เช่น จาไมกา 25 ปี ศรีลังกา 23 ปี เป็นต้น เช่นเดียวกับประเทศไทยมีระยะเวลาที่เข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ค่อนข้างเร็ว ประมาณ 16 ปี ก่อนที่จะเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ส่งผลต่อการออม การลงทุน และการคลังของประเทศ ขณะเดียวกันแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและกระจายตัวของประชากรโลกที่พบว่ามากกว่าร้อยละ 50 จะอาศัยอยู่ในเขตเมือง ซึ่งมีสัดส่วนการบริโภคมากกว่าร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด และกลุ่มผู้สูงอายุในประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นกลุ่มสำคัญที่ทำให้มีการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริโภคสินค้าและบริการด้านสุขภาพ ดังนั้น จึงเป็นโอกาสสำหรับประเทศไทยในการพัฒนาสินค้าและนวัตกรรมใหม่ๆ รวมทั้งการบริการทางการแพทย์และการดูแลผู้สูงอายุเพื่อรองรับความต้องการของผู้สูงอายุในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ธุรกิจ Nursing Home ธุรกิจด้านโรงแรมและการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น และยิ่งก่อให้เกิดความต้องการแรงงานในสาขาอาชีพ

ที่เน้นในกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้นตามมา เช่น ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเป็นสังคมสูงวัยของโลกยังอาจเป็นภัยคุกคามสำคัญสำหรับประเทศไทยด้วยเช่นกันเนื่องจากการลดลงของวัยแรงงาน จึงอาจก่อให้เกิดการแย่งชิงประชากรวัยแรงงาน โดยเฉพาะคนที่มีศักยภาพสูง ซึ่งเป็นกำลังแรงงานสำคัญในการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่าสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยกำลังเผชิญกับข้อจำกัด คือ กำลังแรงงานมีแนวโน้มลดลง จากการสำรวจสภาวะการทำงานของประชากรในปี 2560 พบว่า ประชากรในวัยแรงงานปัจจุบันมีจำนวน 38.08 ล้านคน ลดลงจากปี 2553 ที่มีจำนวนแรงงาน 38.64 ล้านคน โดยสัดส่วนแรงงานต่อประชากรทั้งหมดลดลงจากร้อยละ 70.2 เหลือเพียงร้อยละ 68 และแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 42.5 ลดลงเหลือ ร้อยละ 31.2 ในอีกด้านหนึ่ง นอกจากแรงงานภาคการเกษตรจะลดลงแล้ว แรงงานที่มีอยู่ยังเป็นแรงงานสูงวัยด้วย จากข้อมูลของสำนักสถิติแห่งชาติ เปรียบเทียบปี 2546 และปี 2556 พบว่า ภาคเกษตรไทยกำลังเผชิญกับปัญหาสูงวัยของแรงงาน ซึ่งเร็วกว่าภาพรวมของประเทศไทยที่กำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบมากขึ้น สัดส่วนของแรงงานเกษตรสูงวัยที่มีอายุ 40-60 ปี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 39 ในปี 2546 ร้อยละ 49 ในปี 2556 เช่นเดียวกับสัดส่วนของแรงงานที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ที่เพิ่มขึ้นด้วย สวนทางกับสัดส่วนของ

แรงงานอายุน้อย (15-40ปี) ที่ลดลงอย่างมากจากร้อยละ 48 เป็น ร้อยละ 32 ในช่วงเวลาเดียวกัน

แผนภาพที่ 2 : แสดงสัดส่วนแรงงานสูงวัยภาค

การเกษตร

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากนี้ Khunpisuth (2010) ได้วิเคราะห์วิกฤติแรงงานภาคเกษตรกรรมของไทยไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้ ภาคเกษตรเป็นภาคที่ใช้แรงงานมากที่สุด แต่มีรายได้ต่อประชากรต่ำสุด ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของภูมิภาค (คนวงค์ คันธมจรุพจน์, 2558) กำลังเผชิญปัญหาใหม่ด้านแรงงานที่จะส่งผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตรในอนาคตอันใกล้นี้ สาเหตุหลักมาจาก 1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 58 ปี 2) ความไม่มั่นคงในรายได้จากการทำการเกษตร ขาดแรงจูงใจขาดนโยบายแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง 3) การเคลื่อนย้ายแรงงาน การขาดแรงงานที่มีคุณภาพ ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานฝีมือสำหรับภาคการผลิต 4) ผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานเกษตร 5) แรงงานรับจ้างถาวรมีปริมาณลดลงทุกปี เนื่องจากคนไทยรุ่นหลังไม่สนใจทำงานภาคเกษตรกรรม และ 6) แรงงานรับจ้างชั่วคราว ที่ส่วนใหญ่เป็นคนต่างด้าว และแรงงาน

กลุ่มนี้จะเพิ่มมากขึ้นหลังจากเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งประเด็นที่ต้องระวัง คือ ผลกระทบการผลิตของไทยที่มีแนวโน้มพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวมากขึ้น (อภิชาติ ไจอารีย์ และคณะ, 2559)

(4) การปรับตัวเกษตรกรรมไทยเพื่อมุ่งสู่เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้ต้นนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน ทิศทางและนโยบายการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนของประเทศไทยปรับมาสู่การให้ความสำคัญกับระบบเกษตรยั่งยืนมาระยะหนึ่ง เพราะต้องการจัดความสมดุลของการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ลด และเลิกการใช้สารเคมี โดยผลักดันในเชิงปฏิบัติตามแผนนโยบายเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรรมยั่งยืนดังจะเห็นได้จากการที่มีการบรรจุเป้าหมายการพัฒนาเกษตรยั่งยืนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) รวมทั้งการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติปี 2551-2554 กระทั่งปัจจุบันมีคณะกรรมการและแผนพัฒนาระบบการผลิตแบบยั่งยืนระดับชาติหลายส่วน รวมทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการระบุถึงการมีพื้นที่เกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน 5 ไร่ และแผนพัฒนาการเกษตรระยะ 20 ปี ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้บรรจุเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นส่วนหนึ่งในฐานะนโยบายที่ก้าวหน้าของประเทศ อย่างไรก็ตามแม้มีนโยบายมีความก้าวหน้าในระดับหนึ่งแต่ในทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงเกษตรกรรมยั่งยืนนั้นยังต้องอาศัยกลไกรัฐ งบประมาณ การสนับสนุนความรู้ และการจำกัดหรือยกเลิกไม่นำเข้าสารเคมีบางชนิดเพื่อเป็นการจัดการระดับต้นน้ำ ซึ่ง

จากรยะเวลาที่ผ่านมามีหลายประเด็นมีความอ่อนไหวและต่อสู้อันระหว่างกลุ่มที่ใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรโดยให้เหตุผลว่าเป็นการช่วยลดต้นทุนและกลุ่มที่ไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรและเห็นว่าสารเคมีกลับเป็นต้นทุน อีกทั้งยังทำลายสุขภาพและสิ่งแวดล้อมด้วย ทำให้แม้นโยบายจะได้มีการเขียนไว้แต่ในทางปฏิบัติการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืน จึงยังเป็นประเด็นที่ท้าทายอยู่ถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป หลายสถานการณ์เป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง เพราะเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่อาจทำให้อากาศแปรปรวน แล้ง ฝนตกหนัก ซึ่งส่งผลต่อการติดดอกออกผลของพืชพันธุ์ และการทำเกษตรโดยตรง ส่วนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสังคมยุคดิจิทัล เป็นเครื่องมือหนึ่งของเกษตรกรุ่นใหม่ ซึ่งภาคเกษตรของไทยจะเติบโตต่อเนื่องจากและมีเสถียรภาพในโลกยุคดิจิทัลนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภาคเกษตร จำเป็นต้องก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรก็เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง สังคมสูงวัยทำให้แรงงานภาคเกษตรน้อยลง และแรงงานภาคเกษตรมีประชากรที่สูงวัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการที่ต้องเร่งมีนโยบายส่งเสริมเกษตรกรุ่นใหม่เพื่อให้ประชากรภาคการเกษตรมีความสมดุล อีกทั้งการปรับตัวภายใต้ต้นนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนยังเป็นปัจจัยหนุนด้านกระบวนการที่คนเกษตรกรรมและกลุ่มส่งเสริมหลัก คือ เกษตรกรรุ่นใหม่แล้ว ควรไปในทิศทางที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดการเกษตรที่ปลอดภัย เกื้อกูล สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมสุขภาพ ให้

กลายเป็นกระแสหลักของสังคม ซึ่งที่กล่าวมาเป็น สถานการณ์หลักที่มีอิทธิพลต่อนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่

6.2 สถานะนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ตลอดระยะเวลากว่า 60 ปี การออกแบบเพื่อพัฒนาประเทศ การแปรนโยบายออกเป็นกิจกรรมต่างๆ ของประเทศไทยจะยึดหลักการนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งนับจากอดีตปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2562 มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 12 ฉบับ ซึ่งมีการร่างและเขียนใหม่เพื่อให้สอดคล้องตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคม ระบบโลก สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรม ทุกๆ 5 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มียุทธศาสตร์หลายด้านครอบคลุมทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ โดยแบ่งหมวดหมู่ยุทธศาสตร์ต่างๆ และอาศัยผลการศึกษาวิจัยเป็นข้อมูลอ้างอิงสนับสนุนการออกแบนโยบาย

อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงแผนทางด้านยุทธศาสตร์ด้านเกษตรกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จุดเริ่มต้นสำคัญและเริ่มมีการกล่าวถึงเรื่องเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ตลอดจนมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ด้านประชากรและแนวโน้มสำคัญของแรงงานภาคเกษตร ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยได้กล่าวถึง การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก ว่า

ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยทำการศึกษาประเทศอื่นๆ พบว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ ได้เข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุมานานกว่า 40-50 ปี เช่น ฝรั่งเศส สวีเดน สหรัฐอเมริกา อิตาลี และญี่ปุ่น ส่วนประเทศกำลังพัฒนา อาทิ เกาหลี สิงคโปร์ จีน อินโดนีเซีย บรูไน ไทย และเวียดนาม ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุแล้วในช่วง 5 ปี ก่อนปี 2555 และในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ประชากรสูงอายุในโลกเพิ่มเป็น 81.86 ล้านคน ผลกระทบจากการเป็นสังคมผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ ได้แก่ เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานที่มีฝีมือและไร้ฝีมือเพื่อทดแทนกำลังแรงงานในประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสังคมของประเทศนั้นๆ อีกทั้งทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นมาเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีศักยภาพ ทักษะและความชำนาญ ควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดแคลน ความเข้มข้นของการใช้เทคโนโลยีจะขึ้นกับระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ โครงสร้างการใช้จ่ายงบประมาณเปลี่ยนแปลงไป ประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) และประมวลข้อมูลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติย้อนหลัง พบว่าผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีสัดส่วนต่ำเมื่อเทียบกับนอกภาคเกษตร โครงสร้างการจ้างงานของประเทศไทยพบว่าแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลงร้อยละ 61.3 ในช่วงแผนฯ 6 เหลือร้อยละ 39.6 ในช่วงแผน

ฯ 10 ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีแนวโน้มการจ้างงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10.3 เป็นร้อยละ 15.1 ในช่วงแผนฯ 6 และ 10 ตามลำดับ ส่วนภาคบริการมีการจ้างเพิ่มจากร้อยละ 27.9 เป็น 45.3 ในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนแรงงาน (Compensation of employee: CF) ในแต่ละสาขาการผลิต พบว่า ผลตอบแทนแรงงานในภาคเกษตรมีต่ำสุดเพียงร้อยละ 3.4 ภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 36.1 และภาคบริการ ร้อยละ 60.5 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) จากการประมวลสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อการกำหนดทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยได้ระบุถึงการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ให้เป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นครั้งแรก โดยระบุอยู่ในส่วนย่อยของยุทธศาสตร์การสร้างความสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน โดยระบุว่าต้องมีการสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยการส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรรมใหม่ให้เข้าสู่ภาคเกษตร เพื่อทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุและมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง

หลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 11 รัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายให้ทุกหน่วยงานจัดทำแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และเชื่อมโยงการออกแบบนโยบายให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ (UN) ที่ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี 2558 ถึงเดือนสิงหาคม 2573 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยเฉพาะได้มีแตกกรอบ ในเป้าหมายที่ 2 คือ ความยุติธรรมทั่วโหลย บรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการ และส่งเสริมเกษตรกรรมที่ยั่งยืน มาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร ตลอดจนแนวทงนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่

ทั้งแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG) จึงส่งผลในเชิงวิสัยทัศน์และการกำหนดนโยบายของ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) (ขณะนั้นเป็นรัฐบาลโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ- คสช.) ได้มีการวางยุทธศาสตร์ และวางแผนปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่อย่างจริงจัง การออกแบบยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาครั้งนี้ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประการแรก เพราะเป็นการกำกับกรอบเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาหลักในระยะยาวด้วยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประการที่สอง มีการปรับเปลี่ยนเรื่องการเชื่อมต่อการแปลงแผนสู่การปฏิบัติให้มีกรอบและทิศทางที่ชัดเจนขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) โดยได้กล่าวถึงแนวทงยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการพัฒนาภาคการเกษตร ได้มีนโยบายสร้างบุคลากรด้านการเกษตร โดยการผลิต

เกษตรกรรมใหม่ หรือดำเนินนโยบายบัณฑิตคืนถิ่น การจัดทำหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้จากภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างเกษตรกรที่มีความรู้และมีความสามารถในการยกระดับการผลิต แปรรูปการตลาดและการบริหารจัดการที่สามารถปรับตัวได้ทันตามการเปลี่ยนแปลงของโลก การสนับสนุนการสร้างการรวมกลุ่มเกษตรกรปราดเปรื่องให้เป็นผู้บริหารจัดการธุรกิจเกษตรตั้งแต่ต้นน้ำถึงกลางแปรรูปและการตลาด และเปิดโอกาสให้บุตรของเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำเกษตร มีทัศนคติและความต้องการในการสานต่องานเกษตรกรรมเป็นลำดับแรก ตลอดจนการสร้างค่านิยมที่ดีและการสร้างความมั่นคงของเกษตรกรและสถาบันเกษตรกร โดยเฉพาะการดูแลสวัสดิการชาวนา ควบคู่กับการสนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร รวมถึงการสร้างองค์ความรู้และเข้าถึงเครือข่ายพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและวางระบบบริหารจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ก็ได้กล่าวถึงการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นแม่แบบยุทธศาสตร์ สอดคล้องกับแนวทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการกำหนดแนวทางการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากบริบทการเปลี่ยนแปลงที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่สังคมสูงอายุของภาคเกษตร โดยสรุปแนวคิดและหลักการในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ตามแผนพัฒนา มีดังนี้

1. การสร้างค่านิยมที่ดี เพื่อให้เห็นคุณค่าของอาชีพเกษตรกรรม

2. การฝึกอบรมและจัดทำหลักสูตรการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบที่เน้นการเรียนรู้จากภาคปฏิบัติ เพื่อสร้างเกษตรกรและผู้สนใจในการทำเกษตรให้มีความรู้และมีความสามารถในการทำเกษตร

3 การสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการเกษตรและที่เกี่ยวข้องทั้งระบบอย่างครบวงจร เพื่อรองรับความสนใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ตั้งแต่การวางแผนการผลิตการแปรรูป เชื่อมโยงถึงการตลาด การบริหารจัดการในเชิงธุรกิจและการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยในการผลิต

4. การสนับสนุนปัจจัยการผลิตและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น อาทิ ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และแหล่งเงินทุน ให้กับประชาชนหรือเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความตั้งใจในการทำเกษตรแต่ยังขาดความพร้อมในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

5. การสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ทั้งในส่วนของประกันภัย การดูแลสวัสดิการ และการสนับสนุนการเพิ่มรายได้นอกภาคเกษตร

6. การเสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาภาคเกษตร และการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิรูป

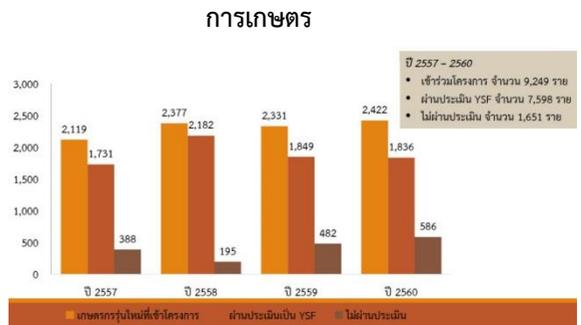
ไม่เพียงสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเท่านั้นที่ต้องทำการวิเคราะห์เขียนแผนสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แต่กระทรวงต่างๆ ก็ได้มีการออกแบบแผนระยะ 20 ปี

ที่สอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตามไปด้วย โดยแตกต่างกันในประเด็นงานรับผิดชอบสำหรับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และ แผนปฏิบัติงาน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560- 2564) เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร

ในส่วนของงบประมาณนั้นทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความสำคัญกับ young smart farmer มากขึ้น โดยในปี 2563 ได้จัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)/ Young Smart Farmer/ เกษตรกรรุ่นใหม่ วงเงิน 389 ล้านบาท (ข้อมูล : กองนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตร, 2562) ซึ่งก่อนหน้านี้งบประมาณปี 2562 สำหรับการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer และ Young smart farmer งบประมาณรวมจำนวน 153,060,000 บาท โดยมีหน่วยงานภาคีเข้าร่วมได้แก่กรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกับ กรมการข้าว กรมประมง กรมปศุสัตว์กรมหม่อนไหม กรมส่งเสริมสหกรณ์ และสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562)

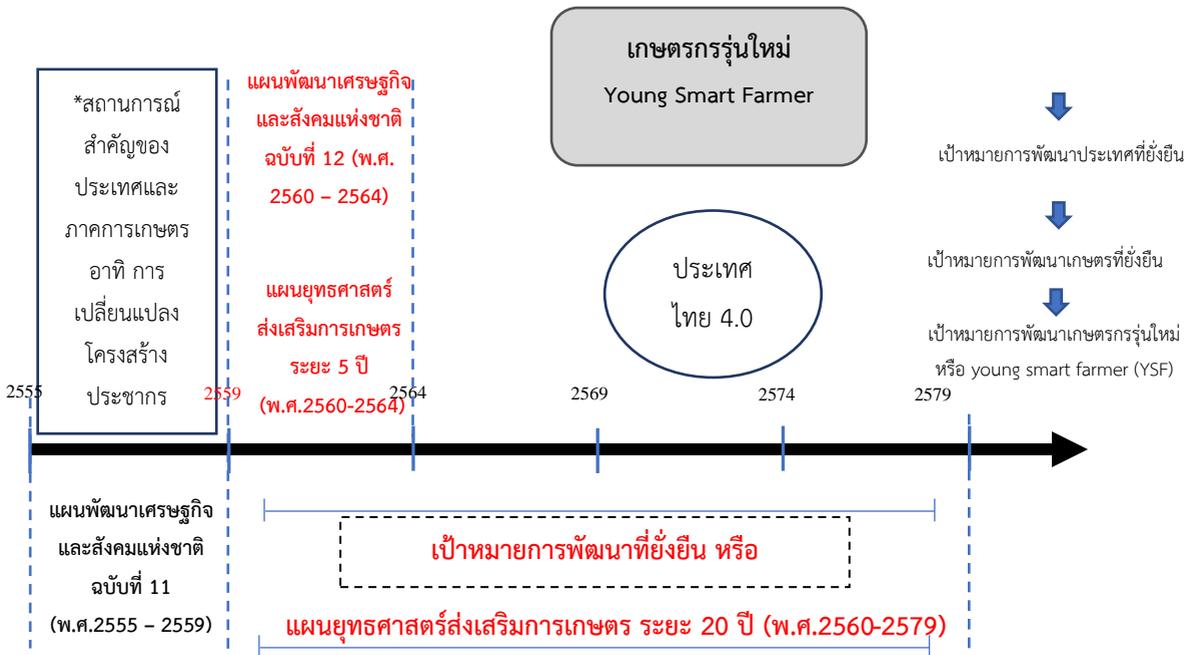
แผนภาพที่ 3: แสดงสถิติจำนวนเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดย กองพัฒนาเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตร

จากตัวเลขสถิติ ของกรมส่งเสริมข้อมูลปี 2557 - 2560 (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) พบว่า มีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ young smart farmer มากกว่า 2,000 รายขึ้นทุกปี จากการเปิดรับสมัครเพื่อคัดกรองเป็น YSF โดยในปีที่มีผู้เข้าร่วมโครงการมากที่สุด คือ ปี 2560 มีจำนวน 2,422 ราย ผ่านการประเมินเป็น YSF 1,836 ราย และไม่ผ่านประเมิน 586 ราย รองลงมา ในปี 2558 มีผู้เข้าสมัครเข้าร่วม 2,377 ราย ผ่านการประเมิน 2,182 ราย และไม่ผ่าน 195 ราย ลำดับต่อมา ปี 2559 ทั้งสิ้น 2,331 ราย ผ่านการประเมิน 1,849 ราย ไม่ผ่านประเมิน 482 ราย และปี 2557 มีผู้สนใจสมัคร 2,119 ราย ผ่านการประเมิน 1,731 ราย ไม่ผ่าน 388 ราย ตัวเลขรวมตั้งแต่ปี 2557 - 2560 มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 9,249 ราย ผ่านประเมินเป็น YSF จำนวน 7,598 ราย ไม่ผ่านการประเมิน 1,651 ราย

แผนภาพที่ 4 : แสดงความสัมพันธ์ของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer)

สรุป พัฒนาการนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จากแผนภาพที่ 3 นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นการออกแบบแนวทางยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งนับเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาประเทศไทยที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และในส่วนของการเกษตรโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการออกแบบแผนการเกษตรที่ล้อกับแผน

ยุทธศาสตร์ชาติ กล่าวคือ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร ระยะ 20 ปี และยังมีแผนย่อยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกคือแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร 5 ปี ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแนวทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดยมีหน่วยงานดูแลหลัก คือ กรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2560)

6.3 การส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่

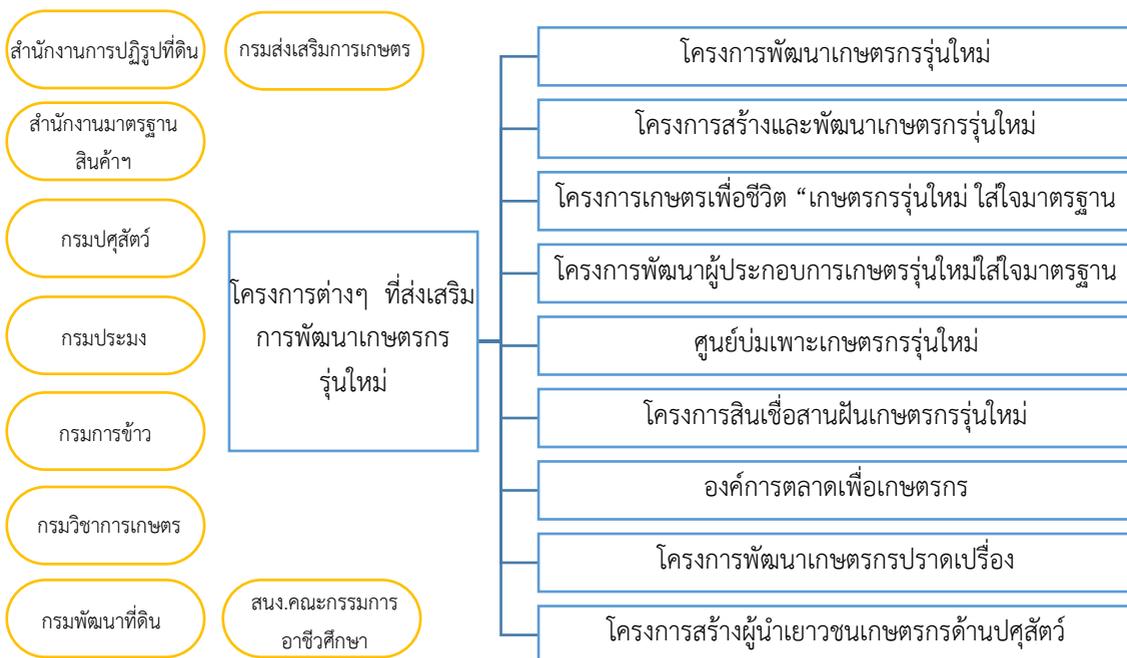
ภายใต้โครงการที่กำกับดูแลโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีโครงการที่ได้ดำเนินการ

เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมรุ่นใหม่ หลายโครงการในช่วง
ระยะ 10 ปีที่ผ่านมา นับเป็นการลงทุน และการ
เชื่อมโยงหลายหน่วยงานภายใต้กระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์เข้ามาสนับสนุนการทำงานกับเกษตรกรรม
ใหม่ ตัวอย่างโครงการต่างๆ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 ภาพรวมของโครงการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่

โครงการทั้ง 9 โครงการเป็นโครงการที่ย่อย
ออกมาจากแผนนโยบายหลัก ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ
ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งได้เชื่อมโยงให้แต่ละ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการออกแบบกิจกรรม และ
โครงการในลักษณะที่แตกต่างกัน อาทิ โครงการ
พัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ มีกรมส่งเสริมการเกษตร
เป็นเจ้าภาพหลัก โครงการสร้างและพัฒนา
เกษตรกรรมรุ่นใหม่ มีสำนักงานปศุสัตว์ที่ดิน เพื่อ
เกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นเจ้าภาพหลัก โครงการ

เกษตรเพื่อชีวิต “เกษตรกรรมรุ่นใหม่ ใส่ใจมาตรฐาน”
มีสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร
แห่งชาติ เป็นเจ้าภาพหลัก และอีกหลายโครงการที่
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ออกแบบโครงการให้มี
ประเด็นเน้นที่เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติงานของ
หน่วยงานนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ในทุกๆ โครงการ จะมีการบูร
ณาการหรือมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นนอกเหนือจาก
หน่วยงานเจ้าภาพเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ อาทิ
โครงการเกษตรเพื่อชีวิต “เกษตรกรรมรุ่นใหม่ ใส่ใจ

มาตรฐาน” มีกรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นต้น หลายโครงการได้สะท้อนให้เห็นว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ มีความสัมพันธ์กับหลายประเด็น หลายความรู้ งานส่งเสริมจึงจะสามารถขับเคลื่อนให้เป็นไปได้ อีกทั้งการที่กลไกภาครัฐเข้ามาสนับสนุนทั้งทางด้านงบประมาณ ทรัพยากรเจ้าหน้าที่ ความรู้ ทำให้งานส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงได้กับทุกหน่วยการขับเคลื่อน ซึ่งสามารถที่จะผลักดันให้เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นประเด็นร่วมของ และเป็นวาระร่วมกันได้ง่ายขึ้น

กล่าวโดยสรุป สถานะทางนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็นการออกแบบแนวทางยุทธศาสตร์ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแผนทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (YSF) โดยมีหน่วยงานดูแลหลัก คือ กรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งได้มีการแตกย่อยโครงการต่างๆออกมากมาย ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยวางยุทธศาสตร์ระยะยาวเกี่ยวกับเกษตรกรรุ่นใหม่ และการมีกลยุทธ์ในการมีศูนย์ประสาน ศูนย์ขับเคลื่อนกิจกรรม อาทิ ศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งมีความพยายามกระจายให้ครบทุก

จังหวัดทั่วประเทศ ดังนั้นหากทำความเข้าใจนโยบายส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ จะต้องมีการทำความเข้าใจนโยบายในแผนใหญ่ อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติควบคู่ไปด้วย ซึ่งจะให้เห็นความเชื่อมโยงของโครงการต่างๆ ที่แตกกิจกรรมออกมาอย่างสอดคล้องกัน

7. กรณีศึกษา Young Smart Farmer

ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เกษตรกรรุ่นใหม่ 4 คน ซึ่งมีกิจกรรมทางด้านการเกษตรที่หลากหลาย โดยอยู่กันคนละจังหวัด ซึ่งมีการถามเกี่ยวกับวิธีการจัดการการผลิต เทคนิคการเกษตร มุมมองเกี่ยวกับเกษตรกรที่ยั่งยืนและเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยภาพรวมจากประสบการณ์ของกรณีศึกษาที่สัมภาษณ์นั้นพบว่าส่วนหนึ่งเคยทำงานนอกภาคการเกษตรมาก่อน เคยมีประสบการณ์การใช้ชีวิตแบบมนุษย์เงินเดือน ทำงานภายใต้องค์กรบริษัท แต่จากคำถามถึงความสุขของชีวิต การมองไปในระยะยาวของชีวิตทำให้ต้องนำตัวเองกลับบ้าน กลับมายังพื้นดินที่ตัวเองมีอยู่เพื่อประกอบอาชีพที่มีอิสระ เป็นนายของตัวเองมากขึ้น จากการที่เคยมีประสบการณ์ด้านอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร กลายเป็นจุดแข็งของการใช้มุมมอง การวิเคราะห์ เข้ามาประกอบการบริหารงานด้านเกษตรของตน ทำให้กิจกรรมทางด้านเกษตรมีวิธีการ วิธีคิดทางการตลาดที่แตกต่างออกไปจากรุ่นพ่อแม่

สำหรับกรณีศึกษาที่ไม่ได้ทำอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตรมาก่อน แต่ทำการเกษตรกับพ่อแม่มาตลอด มีลักษณะของผู้ชอบเรียนรู้ตลอดเวลา ทั้งกับภาครัฐและกลุ่มการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้เกิดการนำ

ความรู้นำมาปรับปรุง ประยุกต์กับแปลงเกษตรของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคนิคทางด้านเกษตร อินทรีย์ การจัดการบริหารต้นทุนการเกษตร การพัฒนาตลาด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามทั้งสองรูปแบบมีจุดเปลี่ยนที่มีทั้งปัจจัยภายในตนเองที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยภายนอกเข้ามามีอิทธิพลให้มาเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ แต่กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ และมุมมองของเกษตรแบบใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสังคมจะประกอบอยู่ทั้ง 4 กรณศึกษา เพราะในทุกคนมองเห็นร่วมกันในการทำเกษตรกรรมให้มีความยั่งยืน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและการมองเศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจแบ่งปัน เป็นหลักการสำคัญ

กล่าวโดยสรุป จากกรณีศึกษา 4 กรณี พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ Young Smart Farmer ต้นแบบประสบความสำเร็จ คือ

1) มีความคิดเชิงบวกในอาชีพเกษตรกรรม มองเห็นถึงคุณค่า และความภาคภูมิใจในอาชีพเป็นเกษตรกร หลายกรณีศึกษามองว่าอาชีพเกษตรเป็นอาชีพที่ตอบโจทย์ชีวิตของพวกเขา และมีคุณค่ากับชุมชนสังคม อีกทั้งยังสามารถตอบโจทย์เศรษฐกิจให้กับครอบครัวได้ด้วย

2) มองเห็นว่าการทำอาชีพเกษตรกรรมที่มีคุณภาพนั้น จะต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ พัฒนาความรู้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ที่เรียนรู้จากการกระทำ ความรู้ที่เรียนรู้จากวิทยากร ความรู้ที่เรียนรู้การอ่านหรือจากสื่อต่างๆ การมีความรู้ในเรื่องที่ทำ การใช้ข้อมูลในการวางแผนการผลิต จะทำให้ประสบความสำเร็จ

3) การมีตัวแบบ เช่น Smart Farmer ช่วยยกระดับเกษตรกรต้นแบบ และช่วยยกระดับเกษตรกรรุ่นใหม่อื่นๆ ที่เรียนรู้ร่วมกันกับเกษตรกรต้นแบบ เพราะเป็นการสร้างแรงจูงใจ การช่วยเหลือด้านความรู้และทรัพยากร การส่งเสริมให้ปฏิบัติด้วยตนเอง การสะท้อนผลและการเสริมแรง

4) กระบวนการพัฒนาเกษตรกรอย่างมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวิเคราะห์ตนเองของเกษตรกร การจัดทำแผนพัฒนาตนเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นเวทีที่รัฐได้พยายามจัดให้มีขึ้นในหลายหลักสูตร และต่อเนื่องมาตลอด

5) การพยายามสร้างเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มสื่อสารใน line application หรือทาง facebook หรือสื่อสารผ่านมือถือ ทั้งที่เป็นทางการและสื่อสารกันแบบตามอัธยาศัย การสร้างพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนไม่ว่าทางออนไลน์หรือศูนย์อบรมต่างๆ นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการประคับประคอง ช่วยเหลือกันในทางความรู้ ช่องทางตลาด เทคนิค แนวคิด ที่เป็นในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อน พี่สอนน้อง ทำให้งานเกษตรกรรุ่นใหม่สามารถดำเนินไปได้แบบค่อยเป็นค่อยไป

6) การวาง Mindset ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มุ่งสู่เกษตรกรรมยั่งยืน และสร้างเศรษฐกิจที่แบ่งปัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การทำเกษตรมีความยั่งยืน เพราะทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อเฟื้อกันทำให้เกิดเป็นความสัมพันธ์ของคู่ธุรกิจระยะยาว และเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการเกื้อกูลให้สิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการผลิตได้อย่างยั่งยืนไม่เกิดความเสื่อมสภาพของดิน และสิ่งแวดล้อม

7) การใช้ Social media กับการตลาด ทำให้วิธีคิดต่อการตลาดของคนรุ่นใหม่ ไม่เพียงต้องไปขายยังตลาดสด ตลาดนัด แต่เพียงอย่างเดียว ทำให้การตลาดของเกษตรกรรุ่นใหม่มีหลากหลายช่องทาง และยืดหยุ่นสูง

8) การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างเอกลักษณ์และทางเลือกให้กับผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำเหมือนรุ่นพ่อแม่ หรือปลูกพืชชนิดเดียวกันจนล้นตลาด เช่น แทนที่จะเลือกผลิตข้าว แต่เน้นการผลิตข้าวปลูกแทนเพราะได้ราคาดีกว่า หรือการที่มีพื้นที่น้อยการเลือกปลูกต้นอ่อนชนิดต่างๆ ก็ทำให้สามารถใช้พื้นที่ได้คุ้มค่าและส่งขายหลายรอบการผลิต เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในแง่ของการต้องการสนับสนุนจากภาครัฐที่เรียกร้องจากการสัมภาษณ์ทั้ง 4 กรณีมีในลักษณะคล้ายกันคือเรื่องงบประมาณและการสร้างพื้นที่เรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย Young smart farmer ที่จะต้องมีความต่อเนื่องและมีงบประมาณสนับสนุน

8. อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

8.1 การวิเคราะห์ปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก

การวิเคราะห์ครั้งนี้จะใช้เครื่องมือ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์ 1) ปัจจัยภายในเพื่อประเมินจุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) และ 2) ปัจจัยภายนอกเพื่อประเมิน โอกาส (Opportunities) และภัยคุกคาม (Threats) โดยมีหน่วยวิเคราะห์คือองค์ประกอบต่างๆ ของนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่การวิเคราะห์นี้มีจุดประสงค์เพื่อประเมินความสมบูรณ์ และเหมาะสมของนโยบาย

อีกทั้งนำไปสู่ข้อเสนอเพื่อจัดวางแผนงาน ข้อเสนอและกลยุทธ์เพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อนโยบาย ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน

1.1 ด้านโครงสร้างองค์กรหน่วยงานนโยบายและปฏิบัติ

จุดแข็ง มีการวางโครงสร้างหน่วยงานในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ทำหน้าที่พัฒนานโยบาย และร่วมกับหน่วยปฏิบัติการต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักและระดับจังหวัด ตลอดจนท้องถิ่น โดยจะเห็นจากการมีศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ มีหน้าที่ประสานและเป็นกลไกเชิงปฏิบัติการให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่กระจายตัวในแต่ละเขต โดยมีการแบ่งหน้าที่เป็นลำดับขั้นตอน มีสำนักงานเกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ในทุกอำเภอและตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรในระดับพื้นที่ เป็นโครงสร้างที่สามารถพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมและให้บริการระดับพื้นที่

จุดอ่อน เนื่องจากในทางปฏิบัติ ยังเป็นโครงสร้างที่เป็นลำดับขั้นอยู่ แม้จะมีนโยบายให้การทำงานเป็นแบบ One stop service แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะมิติของงานด้านเกษตรกรรมเกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติการของรัฐหลายหน่วย อาทิ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร (สปก.) ก็มีการจัดการภายในองค์กรที่มีขั้นตอนอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นการวางเป้าหมายของ One stop service จึงต้องอาศัยการพัฒนา และปรับระบบให้ลัดขึ้น ในกรณีที่มี

ประเด็นที่ Young smart farmer ต้องการความช่วยเหลือ หรือสนับสนุน

1.2 ด้านนโยบาย

จุดแข็ง สามารถมองนโยบายได้ใน 2 ระดับ ระดับแรกระดับการออกแบบนโยบายคือนโยบายระดับชาติ กับ นโยบายระดับปฏิบัติการ นโยบายระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer นั้นจะออกแบบลึอกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) มีผลทำให้กรอบมิติศทางที่ต่อเนื่องเพราะแม่บทยุทธศาสตร์ชาติมีระยะการมองที่ไกล อีกทั้งการมีกรอบของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังเป็นจุดแข็งเพราะทำให้การออกแบบนโยบายมีทิศทางที่เป็นสากล ส่วนในระดับนโยบายที่เป็นแบบปฏิบัติการนั้นถูกย่อยออกมาเป็นกิจกรรมซึ่งจะสำเร็จได้จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนและกลุ่มเป้าหมายที่เป็น Young Smart Farmer เอง ส่วนหนึ่งได้กลายเป็นจุดแข็ง ประกอบกับปัจจัยที่ทางกรมส่งเสริมการเกษตรมีแผนงานและปฏิทินการฝึกอบรมที่ชัดเจน ทำให้ระดับภาคปฏิบัติได้ถูกประสานผู้เข้าร่วมและฝึกอบรมต่อเนื่องในทุกๆ ปี จึงมีผลให้เกิดพัฒนาการขึ้นในงานส่งเสริม Young smart farmer

จุดอ่อน ส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายนั้นจำเป็นต้องอาศัยเอกสารงานวิจัย และการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาสถานการณ์โลก และภาคการเกษตร และเป็นข้อมูลส่วนสำคัญในการนำไปสู่การออกแบบนโยบาย อย่างไรก็ตามงาน

ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่มากขึ้น หรือทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศมากขึ้น อีกทั้งงานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลออกแบบนโยบายควรเป็นปัจจุบัน

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ยังไม่ไปสู่วงกว้างมากนัก เพราะมีบางศูนย์การเรียนรู้ บางศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรมรุ่นใหม่ เท่านั้นที่สามารถนำเอากิจกรรมต่างๆ ที่ได้ถูกออกแบบจากส่วนกลางไปใช้

อีกส่วนหนึ่งสำคัญ คือ กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรมรุ่นใหม่ ควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะ มากกว่าเป็นนโยบายที่ถูกกำหนด หรือให้ความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ หรือหลักคิด หากนโยบายถูกใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์การใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

1.3 ด้านทรัพยากร

จุดแข็ง เนื่องจากเจ้าภาพหลักของการขับเคลื่อนนโยบาย คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนั้นจึงมีความพร้อมในด้านของทรัพยากรการบริหารงาน มีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับระบบการทำงาน การสนับสนุนอุปกรณ์ทางการเกษตร และมีการบูรณาการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างภายในและหน่วยงานเครือข่าย ตลอดจนมีการจัดสรรบุคลากรและงบประมาณเพื่อการทำงาน

จุดอ่อน

การทรัพยากรที่มีอยู่ในฐานองค์การรัฐ จำเป็นที่ต้องอาศัยการจัดการบริหารที่แข็งแกร่ง ตามมาด้วย เนื่องจากเป็นองคาพยพที่ใหญ่ และ ขอบเขตการทำงานทั่วประเทศ ทำให้อาจจะมีข้อที่ ต้องพัฒนากำลังคน และระบบ ควบคู่กับการปฏิบัติ เพื่อเป็นเรียนรู้และเพิ่มศักยภาพระบบและบุคลากร เพื่อให้การประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วตามไปด้วย

ในด้านของงบประมาณในประเด็นของการ พัฒนา Young Smart Farmer ว่าน้อย เมื่อ เปรียบเทียบกับ การที่ต้องสนับสนุนศูนย์บ่มเพาะ เกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีมิติการทำงานหลายประเด็น อีกทั้งตัวของ YSF เองอาจจะเข้าไม่ถึง จากการ สัมภาษณ์ Young smart farmer พบว่าหลายครั้งที่ ระดับอำเภอ หรือจังหวัดจัดเวทีพบปะ กัน Young smart farmer ต้องออกงบประมาณ ช่วยเหลือค่า เดินทางกันเอง

1.4 ด้านบริหารจัดการทีมและเครือข่าย

จุดแข็ง เกษตรกรให้ความสำคัญกับ การเกษตร ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ส่วน เจ้าหน้าที่ก็ทำงานเป็นทีม ช่วยเหลือกัน

จุดอ่อนขาดความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ใน การประสาน และติดตามการทำงานของ Young smart farmer เช่น หลังจากร่วมเวทีอบรมแล้ว ไม่ได้มีการติดตามเพื่อว่าผู้อบรมนั้นได้นำสิ่งที่ได้จาก การอบรมไปใช้หรือไม่ อีกทั้งหน่วยงานไม่ค่อยสนใจ เรื่องขวัญและกำลังใจของ Young smart farmer ทำให้หลายครั้งที่ YSF หน้าใหม่ต้องให้กำลังใจ

กันเอง หรือบ้างก็หายไปจากแวดวงเกษตรกรรุ่นใหม่ (ข้อมูลบางส่วนจากการสัมภาษณ์ Young smart farmer)

2) การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก

2.1 การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร

โอกาส: การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ประชากรที่สังคมไทยเดินทางมาสู่สังคมผู้สูงวัย และ ภาคการเกษตรมีแรงงานภาคการเกษตรน้อยลง เป็น โอกาสของการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อทดแทนแรงงาน และคิดค้นการทำเกษตรที่มีประสิทธิภาพโดยใช้ แรงงานน้อย อย่างไรก็ตามค่าจ้างแรงงานภาค การเกษตรเป็นต้นทุนที่มากกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ของ ต้นทุนทั้งหมด ได้ถูกบริหารภายใต้แนวคิด สมาร์ท ฟาร์มเมอร์ หรือเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) เพื่อให้การผลิตภาคการเกษตรมีความ ทันสมัย มีการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย มีการบริหาร ต้นทุน มีการตลาด E-Commerce ตลอดจนการ ออกแบบ Packaging ผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัย ตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย ผลจากโครงสร้างทาง ประชากรที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดมุมมองที่รองรับ อนาคตมากขึ้น

ภัยคุกคาม: การเปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างประชากรที่รวดเร็ว ทำให้ต้องใช้การ ปรับตัวที่รวดเร็วตามไปด้วย ซึ่งสถานการณ์ใน ปัจจุบันแม้จะมีแผนงานที่ดี แต่การกำกับให้เกิด ปฏิบัติการตามแผนและบรรลุเป้าหมายนั้นต้องอาศัย การบริหารเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วโดย องคาพยพทุกด้านต้องพร้อมปฏิบัติการ (Active learning and practice) แต่ปัจจุบันการทำงานใน

รูปแบบ one stop service ยังไม่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่มีความรวดเร็ว อาจนำไปสู่การประเมินเพื่อออกแผนงานไม่สอดคล้องความเป็นจริงได้

ผลของการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร อาจส่งผลกระทบต่อภาคส่วนอื่นๆ ได้ด้วยเช่นภาพรวมเศรษฐกิจที่แรงงานทั้งภาคบริการ และเกษตรที่น้อยส่งผลกระทบต่อผลิตภาพที่น้อยลง และมีผลให้ภาพรวมเศรษฐกิจถดถอยซึ่งอาจหมายถึงการลงทุนของเกษตรกรที่อาจมีโอกาสน้อยได้สูงได้เช่นกัน

2.2 การเกษตรที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

โอกาส: สถานการณ์การใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นในภาคการเกษตร จนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเสื่อมสภาพของดินผลกระทบต่อสุขภาพของของเกษตรกร ตลอดจนการตกค้างของสารเคมีในผลผลิตทำให้อาหารไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค สภาพการณ์ของปัญหาทำให้สังคมเกิดการแสวงหาทางออกของเกษตรที่ปลอดภัยและยั่งยืน อย่างกระทู้อร์ัน โดยเกิดเวทีที่มีการแลกเปลี่ยนพูดคุย และการขับเคลื่อนนโยบายอาหารปลอดภัย หรือการแบนสารเคมี โดยมีการทำงานในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับภาคประชาชน และระดับนโยบายโดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 ระบุให้เพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ และเพิ่มจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 80,000 ราย ภายในปี 2565 อีกทั้งภาคการเมืองออกมารับเอานโยบาย

แบนสารเคมีเป็นการขับเคลื่อนหลัก ซึ่งทำงานร่วมกับหลายกระทรวง อย่างไรก็ตามภายใต้ปัญหาทำให้สังคมมองเห็นประเด็นและเกิดเวทีถกเถียงประเมิน ศึกษา เพื่อหากทางออกที่ยั่งยืน และมองไปในอนาคตว่าเกษตรอินทรีย์น่าจะเป็นทางออกของการผลิตสำหรับลูกหลานและควรเป็นแนวทางในการอบรม ส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการผลิตในอนาคต

ภัยคุกคาม: ผลกระทบของการใช้สารเคมีภาคการเกษตร เป็นภัยคุกคามทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีข้อมูลจำนวนมากจากกระทรวงสาธารณสุข และเครือข่ายเตือนภัยสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ThaiPan) ที่ระบุถึงอันตรายของสารเคมีต่อผู้ใช้โดยตรง และต่อผู้บริโภค รวมถึงการตกค้างในดินส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว รวมทั้งแง่มุมทางด้านเศรษฐกิจได้ระบุถึงการเป็นต้นทุนที่สูงขึ้นในระยะยาวเพราะผลจากสารเคมีสะสมทำให้ดินขาดสมดุลทางแร่ธาตุอาหาร

แม้สังคมให้ความสนใจ และมีผู้ผลิตผู้บริโภคที่กระทู้อร์ันต้องการปรับเปลี่ยนเกษตรไทยเป็นเกษตรอินทรีย์โดย มีภาคการเมืองเข้ามาร่วมผลักดันนโยบายให้เกิดการห้ามใช้สารเคมีมีพิษทางการเกษตร อย่างไรก็ตามภายใต้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ไม่ได้มีความเห็นตรงกันในการแบนสารเคมีเพื่อการเกษตร โดยมีกลุ่มเกษตรกร และบางส่วนของหน่วยงานของรัฐที่มองว่าไม่ควรยกเลิกสารเคมีทางการเกษตรเพราะเป็นต้นทุนสำคัญของเกษตร อาจส่งต่อเศรษฐกิจได้ หรือกลุ่มผู้ค้าสารเคมีก็ออกมากัดค้านการแบนสารเคมีซึ่งทำให้แม้จะมีนโยบายเกษตรอินทรีย์ของประเทศ

แต่ในทางปฏิบัติการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชซึ่งไม่สามารถปฏิบัติได้จริง

เกษตรกรขนาดใหญ่หรืออุตสาหกรรมมีผลทำให้มีการจ้างแรงงานภาคการเกษตรน้อยลง

2.3 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

โอกาส: ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ คนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าไม่ว่าเครื่องจักร นวัตกรรมทางชีวภาพ ตลอดจนความก้าวหน้าทางดิจิทัล การติดต่อสื่อสาร มีผลต่อการจัดการบริหารงานเกษตร และการติดต่อสื่อสาร ตัวอย่างของการใช้ internet เพื่อเป็นช่องทางของการแสวงหาความรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งทำให้การเรียนรู้ไม่จำกัดวงแคบในการเรียนรู้ในระดับแปลงหรือห้องเรียน แต่สามารถค้นหาข้อมูลในระดับสากลและนำมาประยุกต์ใช้กับการเกษตรของตน อีกทั้งการทำตลาดของเกษตรกรรุ่นใหม่ยังใช้ช่องทาง e-commerce หรือการสื่อสารหลายช่องทางไม่ว่าทาง Facebook, line, YouTube, Twitter หรือ platform ที่เป็นลักษณะ website เป็นต้น มีผลให้การจัดการงานด้านเกษตรของเกษตรกรรุ่นใหม่ ใช้แรงงานน้อยลงแต่ยังคงบริหารงานให้เกิดคุณภาพได้

ภัยคุกคาม: ภัยคุกคามที่เกิดจากการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีมี 2 ประเด็น คือ หนึ่ง เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว แต่องค์กรรัฐมีการปรับตัวช้าไม่เท่าทันเทคโนโลยีสอง สถานการณ์การ Digital Disruption หรือสถานะที่ธุรกิจถูกทำให้หยุดชะงักในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนาอย่างรวดเร็ว ในภาคส่วนของอุตสาหกรรมทำให้เกิดภาวะคนตกงาน และภาคส่วนของการเกษตรหากเป็น

2.4 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

โอกาส: การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวและมองหาเครื่องมือเทคโนโลยี ความรู้ที่มากขึ้นในการทำเกษตร สร้างนิสัยการสังเกต และทำฟาร์มแบบประณีตมากขึ้น และพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดการฟาร์มมากขึ้น ปัจจุบันภาครัฐและองค์กรเอกชนด้านเกษตรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพันธุ์กรรมพืชที่เหมาะสมกับสภาพอากาศเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และการศึกษาการวิจัยการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญ และในภาพของกระบวนการเกษตรรุ่นใหม่ที่เกิดกลุ่มเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการแชร์ความรู้มากขึ้นและมีแผนงานการทำเกษตรที่ยืดหยุ่นและมีทางเลือกอยู่เสมอ

ภัยคุกคาม: สภาพอากาศแปรปรวนบางครั้งไม่สามารถคาดการณ์ได้ตรงเสมอไปเพราะเป็นการแปรปรวนที่เกิดจากปัจจัยทางธรรมชาติหลายปัจจัย จึงมีผลต่อการตั้งรับของเกษตรกรซึ่งหากประเมินต่ำก็ทำให้การตั้งรับน้อย หากประเมินสูงมากทำให้ต้องใช้งบประมาณสูงโดยไม่จำเป็น อีกทั้งนอกเหนือจากภัยธรรมชาติแล้วการจัดการบริหารสภาวะภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง การบริหารจัดการล้วนเป็นปัจจัยๆ แรกที่ส่งผลเท่าๆ กับความเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ดังนั้นก่อให้เกิดความเสียหายต่อการผลิต อีกทั้งผลของภัยธรรมชาติ

อาจส่งผลต่อระบบอาหารและเศรษฐกิจของประเทศได้ เพราะสามารถสร้างความเสียหายในวงกว้าง

2.5 อื่นๆ

2.5.1 การเมือง

โอกาส: การตื่นตัวทางการเมืองในปัจจุบันส่งผลทำให้เกษตรกรจำนวนมากเกิดการตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังนั้นน่าจะเป็นโอกาสของการนำเทคนิคการมีส่วนร่วมมาใช้ให้เห็นผลอย่างจริงจัง

ภัยคุกคาม: ความผันผวนทางการเมืองในปัจจุบันก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางนโยบาย วิธีปฏิบัติ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ชัดเจน รวมทั้งความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่

2.5.2 การแข่งขันทางการเกษตร

โอกาส: การแข่งขันทางการเกษตรรวมทั้งการเปิดการค้าเสรี ทำให้เกิดการปรับตัวของภาคเกษตร ทุกภาคส่วนให้ความสนใจต่อความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นแนวโน้มของการทำการเกษตรโลก ซึ่งเป็นทิศทางที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการส่งเสริมการเกษตร อีกทั้งเป็นโอกาสของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีความรู้และการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ และเป้าหมายการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในการทำการตลาดที่เป็นสากลมากขึ้น

ภัยคุกคาม: ในปัจจุบันมีการแข่งขันทางการเกษตรสูงไม่ว่าจะเป็นตลาดภายในหรือต่างประเทศ ดังนั้นทุกภาคส่วนตลอดห่วงโซ่อุปทานต้องมีการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งนักวิชาการและเกษตรกร ต้องลดต้นทุนการผลิต

ขณะเดียวกันคุณภาพต้องดีขึ้น ดังนั้นเทคนิคต่างๆ จำเป็นต้องใช้ แต่ในสภาพจริงยังคงขาดการวิจัยที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักรู้สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ จำเป็นต้องขยายความรู้ และทดลองปฏิบัติมากขึ้น ปัจจุบันยังมี young smart farmer ไม่เพียงพอหากจะมองภาพของการแข่งขันทางการเกษตรโลก

9. อภิปรายผลการศึกษา

นโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 – 2562 มีการออกแบบนโยบายและปฏิบัติการมาอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกระทั่งในปี 2560 ได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การออกแบบนโยบายจึงล้าไปกับแนวทางของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งนับเป็นแผนแม่บทการพัฒนาภาพใหญ่ของประเทศ อีกทั้งยังยึดเป้าหมายใหญ่ที่เป็นระดับสากล คือ เป้าหมายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งแผนระยะยาวนี้ได้มีการแตกแผนออกเป็นแผนระยะ 5 ปี ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) และในส่วนของภาคการเกษตร โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการออกแบบแผนการเกษตรที่ล้ากับแผนยุทธศาสตร์ชาติด้วยเช่นกัน กล่าวคือ แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี และยังมีแผนย่อยที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอีกคือแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร 5 ปี ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของการวางแนวทางโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young smart farmer)

อย่างไรก็ตามในแผนนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) มีการออกแบบนโยบายและกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง และพยายามแปลงนโยบายเป็นกิจกรรมโดยให้สอดคล้องกับนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะในแผนที่กำลังดำเนินการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรอินทรีย์ให้เป็นแนวโน้มหลักของภาคการเกษตรไทย ดังนั้นนัยยะของการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาจึงได้มีการสอดแทรกกิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เช่น การอบรมการเรียนรู้การทำปุ๋ยชีวภาพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น อยู่พอสมควรที่ยังต้องขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่เกษตรอินทรีย์ที่มีอยู่ไม่ถึง 20 เปอร์เซ็นต์ของประเทศ

นอกจากนี้งานพัฒนา Young Smart Farmer ต้องอาศัยการพัฒนาในหลายมิติด้วยกัน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เพราะงานทางด้านเกษตรเกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดการการผลิต การใช้เทคโนโลยี การประสานเครือข่าย การพัฒนาตลาด การแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งต้องใช้ความรู้หลายศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้การแบบบูรณาการ โดยมีหลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมทั้งผู้มีความรู้ ข้อมูล กำลังคน อุปกรณ์ ตลอดจนจนร่วมกันในด้านงบประมาณ

จากการวิเคราะห์พบว่าในหลายประเด็นยังมีช่องว่างที่ต้องการพัฒนาอยู่บ้างเนื่องจากในทางปฏิบัติในระบบทำงานของราชการ ยังเป็นโครงสร้างที่เป็นลำดับชั้นอยู่ แม้จะมีนโยบายให้การทำงานเป็น

แบบ one stop service แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถเป็นไปตามนั้น เพราะมิติของงานด้านเกษตรกรรมเกี่ยวข้องกับหน่วยปฏิบัติการของรัฐหลายหน่วย อาทิ สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร (สปก.) ก็มีการจัดการภายในองค์กรที่มีขั้นตอนอีกแบบหนึ่ง ดังนั้นการวางเป้าหมายของ One stop service จึงต้องอาศัยการพัฒนา และปรับระบบให้ลัดขึ้น ในกรณีที่มีประเด็นที่ Young smart farmer ต้องการความช่วยเหลือ หรือ สนับสนุน หรือในมุมการออกแบบนโยบาย ส่วนหนึ่งของการออกแบบนโยบายนั้นจำเป็นต้องอาศัยเอกสารงานวิจัย และการวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาสถานการณ์โลก และภาคการเกษตร และเป็นข้อมูลส่วนสำคัญในการนำไปสู่การออกแบบนโยบาย อย่างไรก็ตามงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Young smart farmer ยังมีไม่มากนัก ถือว่ายังต้องมีการบุกเบิกงานวิจัยที่เป็นประเด็นเจาะลึกหรือนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่ มากขึ้น หรือทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศมากขึ้น อีกทั้งงานศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลออกแบบนโยบายควรเป็นปัจจุบันและยังไม่ไปสู่กว้างมากนัก เพราะมีบางศูนย์การเรียนรู้ บางศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่เท่านั้นที่สามารถนำเอากิจกรรมต่างๆ ที่ได้ถูกออกแบบจากส่วนกลางไปใช้ และอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญ คือ กระบวนการออกแบบนโยบายเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรเปิดกว้างให้เป็นนโยบายสาธารณะมากกว่าเป็นนโยบายที่ ถูกกำหนด หรือให้ความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ หรือหลักคิด หากนโยบายถูกใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะนำไปสู่การ

ร่วมคิด ร่วมทำ และตอบโจทย์การใช้ประโยชน์ของ
กลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

10. ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การส่งเสริมเกษตรกรรมใหม่ไม่ควรเป็น
บทบาทและหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
เท่านั้น แต่ควรมีการบูรณาการทั้งในระดับนโยบาย
และระดับปฏิบัติการของหลายๆกระทรวงที่
เกี่ยวข้อง ในระดับนโยบาย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรมีการ
กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ให้
สามารถจำแนกกลุ่มเป้าหมายได้อย่างชัดเจน
กำหนดผลผลสำเร็จของการพัฒนาแต่ละกลุ่มเพื่อใช้
เป็นทิศทางการดำเนินงานว่า กลุ่มใดจะทำการ
พัฒนาด้วยวิธีการใด โดยคำนึงถึงการพัฒนาที่
ครอบคลุมทั้งการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ต่อ
อาชีพ ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และต่อเป้าหมาย
ประเทศที่มีแผนการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีแผนการพัฒนาที่
ครอบคลุมทุกเป้าหมายเห็นพัฒนาการของเกษตรกร
และปรับระบบการจัดทำงบประมาณที่ให้
ความสำคัญกับความต่อเนื่องของงาน ไม่เป็น
งบประมาณรายปี เพื่อให้สามารถมองเห็นผลของ
การพัฒนาที่ต้องใช้เวลา

(2) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควร
สนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานในการประกอบ
กิจกรรม เช่น ระบบฐานข้อมูล การสนับสนุนระบบ
น้ำ และที่ดินทำกิน ควรได้มีการวางแผนพัฒนาให้
ครอบคลุมกับการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ รวมทั้ง

การจัดการสนับสนุนทุนสำหรับดำเนินกิจการ ทั้งใน
ลักษณะให้เปล่าปลอดดอกเบี้ย และดอกเบี้ยต่ำ
ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมในด้านทักษะ
เพื่อให้สามารถต่อยอดกิจกรรมได้ทันที เป็นการจูงใจ
ให้เกษตรกรรุ่นใหม่ พัฒนากิจกรรมของตนเป็น
กิจการที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงได้

(3) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรมีการ
กำหนดนโยบายด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ
เกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรรมใหม่ ทั้งการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี และการค้าสินค้า
เกษตร การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมงานแสดงนวัตกรรม
เกษตรนานาชาติ การแสดงสินค้าเกษตร และการ
ร่วมในการเจรจาธุรกิจ เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกร
ใหม่ได้มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นเป็นผู้ประกอบการสากล
และสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้ประกอบการธุรกิจเกษตร
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์
วิจัยและนวัตกรรมซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อการส่งเสริม
สนับสนุน และกำกับการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์
การวิจัย และการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อให้การ
พัฒนาประเทศเท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลกควรจัด
ให้มีกลไกการบูรณาการงาน ด้านวิจัย พัฒนาและ
งานส่งเสริมที่ชัดเจน และปฏิบัติได้ในทุกระดับ และ
แก้ไขข้อจำกัดด้านการสนับสนุนงานวิจัยแก่
เกษตรกรรุ่นใหม่ที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดย
หน่วยงานต้องมีการทำงานที่มีเป้าหมายสอดคล้อง
กัน ในลักษณะคล้าย One-stop Service

(5) กระทรวงมหาดไทยควรสนับสนุนให้มี
การสร้างความร่วมมือระดับท้องถิ่น ทั้งองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์รวมจิตใจ อาทิ วัด และ

สถาบันการศึกษา รวมถึงกลุ่มการค้าในระดับตำบล และจังหวัด เพื่อให้เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับโอกาสในการเพิ่มพูนทักษะในการจัดการในห่วงโซ่การผลิต การคั่นคิดกิจกรรมที่ขยายโอกาสในการแข่งขัน โดยใช้พื้นที่ระดับท้องถิ่นเป็นฐานที่ตั้ง และพัฒนานวัตกรรมด้านการเกษตร ตลอดจนแนวคิดที่สอดคล้องกับภูมิศาสตร์ นิเวศ วัฒนธรรม ของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นนวัตกรรมผลผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำให้งานส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นงานที่บูรณาการระดับพื้นที่เชื่อมโยงด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

(6) กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมให้โรงเรียนในสังกัดสร้างโลกทัศน์ใหม่ทางการเกษตร ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชนบทเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ทำเกษตรอินทรีย์ และเข้าใจระบบเกษตรกรรมยั่งยืน โดยอาจจะมีการสร้างวาทกรรมใหม่ของความเป็นเกษตรกรรุ่นใหม่เช่น เกษตรกรรุ่นใหม่มีความสำคัญต่อการผลิตอาหารที่ปลอดภัย เป็นผู้สร้างความมั่นคงทางอาหาร เป็นผู้อนุรักษ์ ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ต้องดูแลให้ยั่งยืน เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้สร้างเศรษฐกิจใหม่ที่สมดุลไม่เบียดบังสังคม มินิยะของการค้าที่เป็นธรรม ที่ทำให้สังคมมีการเรียนรู้กันระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค ซึ่งอาศัยการแปลงนัยยะดังกล่าวออกมาเป็นกิจกรรม เป็นตัวอย่างให้เกิดการเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น และเป็นความภาคภูมิใจในการมีอาชีพเป็นเกษตรกร

(7) กระทรวงการคลังโดยสำนักงบประมาณควรมีนโยบายสนับสนุนงบประมาณในระยะยาวให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มาขอ หรือการ

สนับสนุนงบประมาณให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ระดับพื้นที่ได้มีกิจกรรมต่อเนื่อง สามารถเคลื่อนงานในระดับกลุ่ม และมีงบประมาณดำเนินงานในกิจกรรม เช่น เวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยที่แต่ละตำบล อำเภอ สามารถจัดได้เองโดยมีงบประมาณสนับสนุน และให้กลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ออกแบบเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของตนเองตามบริบทหรือวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

10.2 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

(1) ทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสารมวลชนควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้เกิดค่านิยมใหม่ต่ออาชีพเกษตรกร และเกษตรกรรุ่นใหม่ ให้เป็นค่านิยมใหม่ของประเทศ ทั้งนี้ไม่เพียงการเพิ่มจำนวนคนรุ่นใหม่ในภาคเกษตร แต่ควรเป็นการเพิ่มคนรุ่นใหม่ที่มาพร้อมแนวทางเกษตรแบบกระบวนทัศน์ใหม่ ที่รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม การทำการเกษตรที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ตลอดจนค่านิยมใหม่ที่มองอาชีพเกษตรไม่เพียงสร้างรายได้แต่เป็นการสร้างอาหาร สร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้กับสังคมและโลก ซึ่งในกระบวนการเกษตรกระบวนทัศน์ใหม่นี้ไม่ควรมีการใช้สารเคมีใดๆ ในกระบวนการผลิตเลย

(2) การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ควรดำเนินการอย่างเป็นองค์รวม เตรียมความพร้อมทั้งความรู้และจิตใจ ดังนั้นจึงควรมีการวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนและต่อเนื่องให้เกษตรกรรุ่นใหม่สามารถพัฒนาทั้งทางความรู้ ทักษะ และเจตคติต่ออาชีพ ต่อสังคม และสามารถพัฒนาตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน ซึ่งความสามารถในการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่เป็นองค์

รวมได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมองตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระบบ เช่น เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ เป็นต้น ดังนั้นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่มีทักษะ มีองค์ความรู้ที่หลากหลายในตัวเองที่เชื่อมโยงกับสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการออกแบบนโยบาย หลักสูตร การจัดอบรม หรือ เป้าหมายการพัฒนาคนรุ่นใหม่ ที่ยั่งยืน

(3) ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่ทำการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกับและการทำงานเกษตรของตน ซึ่งต้องมีการจัดระบบสนับสนุนการพัฒนาในฟาร์ม การตลาด การพัฒนา packaging

(4) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลต่างๆ เพิ่มพูนทักษะการเข้าถึงข้อมูลให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่

ได้อย่างรวดเร็วและเป็นข้อมูลที่มีคุณภาพ โดยจัดให้มีศูนย์ข้อมูลและหลักสูตรการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ สามารถที่จะรวมกลุ่มและแจ้งวันเวลาเพื่อทำการฝึกอบรมความรู้ โดยยึดกลุ่มผู้สนใจเป็นศูนย์กลาง หรือการรับข้อเสนอหัวข้อการเรียนรู้จากกลุ่มคนรุ่นใหม่เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรต่อไป

(5) ในระดับพื้นที่ ควรมีการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล โรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชนหรือภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้เกิดเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีแผนงาน มีปฏิทินงานที่ชัดเจน ตลอดจนมีงบประมาณ การติดตามผล และการถอดบทเรียนผลการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อใช้เป็นบทเรียนพัฒนาแผนงานต่อไป

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2560). *อนาคตและทิศทางภาคเกษตรไทย เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562.). *โครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ประจำปีเดือนกันยายน 2562*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562 จาก <https://www.moac.go.th/a4policy-alltype-401191791796>

คนางค์ คันธมธูรพจน์. (2558). ความเป็นไปได้ในการจัดอาหารอินทรีย์ให้นักเรียนประถมโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(3): 110-131.

ภัทรภรณ์ ภัทรรังษฤษฎี. (2562). ผลกระทบของ DIGITAL DISRUPTION ต่อการเกษตรของประเทศไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรม* 18(2): 1-5.

ชลลดา ถาคำมี. (2545). *อิทธิพลของอุณหภูมิสูงในระยะตั้งท้อง และผสมเกสรต่อการผสมเกสร และองค์ประกอบผลผลิตของข้าวนาปรังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น).

- ประสาทร สীগพลี. (2560). เครือข่ายเข้มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ : การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายเกษตรกร ภาคครัวเรือน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 12(1): 403-412.
- ภาณี บุญยเกื้อกุล. (2560). การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร. รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตรนักบริหารการทูต. กรุงเทพฯ: สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *สำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *สำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักวางแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). เกษตรกรยุคใหม่เพื่ออนาคตประเทศไทย. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม* 54(2): 39-45.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่*. จากเอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สืบค้นเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2562, จาก <https://library.parliament.go.th/>
- อภิชาติ ใจอารีย์, นิรันดร์ ยิ่งยวด และนนทวัชร สิริพัฒน์นันท. (2559). แนวทางการพัฒนากำลังคนเพื่อเป็นผู้ประกอบการเกษตรบนเส้นทางอาชีพเกษตร: ถอดประสบการณ์โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่. *วารสารการเมืองการปกครอง* 6(1): 243-262.
- Asian Farmers Association for Sustainable Rural Development. (2015). *A Viable Future: Attracting the Youth Back to Agriculture*. Retrieved November 6, 2019 from http://asianfarmers.org/wp-content/uploads/2014/12/Attracting-Youth-in-Agriculture-in-Asia_Scoping-Rev-08242015.docx
- Faysse, N. , Aguilhon, L, Phiboon, K. , Purotaganon, M. (2560) . *Relations between farm characteristics, agricultural production and water resources in Prachinburi Province, Thailand (ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของเกษตรกร, ผลผลิตทางการเกษตร และทรัพยากรน้ำในจังหวัดปราจีนบุรี ประเทศไทย): Shaping the present, influencing opportunities for evolution (การจัดการสถานการณ์ปัจจุบันและการหาแนวทางสำหรับการพัฒนา)*. Unpublished paper.

Khunpisuth. (2010). *วิกฤติแรงงานภาคเกษตร*. (online). Retrieved November 6, 2019 from <http://mangobar.wordpress.com/2010/12/18>.

Nilsen, J. (2557). *Remittances and development: the impact of remittances on livelihood security (การส่งเงินค่าเลี้ยงดูกับการพัฒนา: ผลกระทบจากการส่งเงินค่าเลี้ยงดูต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน)*. Evidence from Ko Kaeo sub-district, Thailand. Master thesis, University of Agder, Kristiansand, Norway.

Whitebrook, A. (2016). *Agricultural Productivity and the Luck of Young Farmers*. Retrieved November 6, 2019 from <http://www.futuredirections.org.au/publication/agricultural-productivity-lack-young-farmers/>